
TÓTH TERÉZ

„A NEMZETI KÜLÖNBSÉGEK ELLENÉRE AZ EMBER MÉGIS EGY”
(KODÁLY ZOLTÁN)

**INNOVÁCIÓS FOLYAMATOK MEGJELENÉSE A KODÁLY-FILOZÓFIÁBAN ÉS
MÓDSZERBEN A XXI. SZÁZADBAN¹**

1. ábra²

¹Az írás az eredetileg angol nyelven, a 24. Nemzetközi Kodály Szimpóziumon, Kuchingban, Malajziában 2019. augusztus 6-án elhangzott előadás, Innovation Processes Emerging from Kodály-Philosophy and Methodology in the 21st Century, magyar nyelvű változata.

² Az írásban közölt ábrákat az előadásra készült diák közül válogattam. Ha másképpen nem jelzem, akkor saját készítésűek. Köszönöm Nánási Zsuzsa segítségét a vizuális elemek elkészítésében. (Tóth Teréz)

Tóth Teréz 2019. augusztus 6-án a malajziai Kuchingban a 24. Nemzetközi Kodály Szimpóziumon

Kodály-módszeren nőttem föl. Több száz népdalt tudtam, amit az iskolából az óvodából vittem haza, hogy apuval hangosan együtt énekelhessük a házunk udvarán. Az iskolában megtanultunk szolmizálni, kézjelekkel, kánonban és több szólamban énekelni. Az iskola kórusában a szoprán szólamban voltam, (lásd: 1. ábra, a képen alulról a második sorban az 5.). Ugyan nem lett belőlem zenész, és hangszeren sem játszom, de „a zene mindenkié” gondolata fontos szerepet játszott mindvégig eddigi életemben. Nagyon szerettem énekelni! Újságíró lett belőlem, pedagógiáról, elsősorban a művészetpedagógiák XXI. századi jelentőségéről írok. A Kodály-filozófiára irányuló kutatásom 2017-ben, a Kodály halálának 50. évfordulójára írt tanulmányommal vette kezdetét³. 2018-ban majd újra 2019-ben Dr. James Cuskelly, a Nemzetközi Kodály Társaság akkori elnöke, meghívott Brisbane-be a nyári Kodály-kurzusra, ahol interjúkat készítettem a világ minden pontjáról érkező nemzetközi Kodály-tanárokkal, és a kurzuson részt vevő hallgatókkal, felnőttekkel, gyerekekkel egyaránt.⁴ Az itt szerzett tapasztalatok arra készítettek, hogy újra gondoljam a

³ Tóth Teréz: Kodály a XXI. században, Parlando 2017/6. szám,

https://www.parlando.hu/2017/2017-6/Toth_Terez-Kodaly.htm

⁴ Az itt készített interjúkból megjelent írás: Interjú Dr James Cuskelly-vel Parlando, 2018/5 http://www.parlando.hu/2018/2018-5/Toth_Terez.htm (magyarul); Interview with Dr James Cuskelly, Parlando 2018/6 http://www.parlando.hu/2018/2018-6/Toth_Terez-James_Cuskelly.pdf (angolul)

Kodály-filozófia és a saját zenei tudásom természetét. Az ELTÉ-n a Halász Gábor vezette Innova kutatócsoport tagjaként megismert pedagógiai innovációs tudást és módszertant alkalmaztam a megfigyeléseim elemzésére. Így sikerült több olyan innovációs folyamatot azonosítani, amely a Kodály-filozófia újvilágbeli adaptálásának eredményeképpen keletkezett, és különösen jellemző Ausztráliában, Queensland államban. A fent említett pedagógiai innovációs gondolkodás hozzájárulhat ahhoz, hogy új perspektívák nyíljanak meg a Kodály-alapú zenepedagógia kutatása előtt. Az új horizontoknak köszönhetően láthatóvá válik a Kodály-filozófia gazdag és változatos tárháza a különböző földrajzi és időbeli vagyis XXI. századi megvalósulásában. Az előadásban körvonalazott ökoszisztéma keret kísérlet az innovációs folyamatok láthatóvá tételére. Meggyőződésem, hogy a Kodály-filozófia XXI. századi erőssége óriási innovációs potenciáljában rejlik.

Mit jelent az innováció az oktatás kontextusában? A definíció bőséges szakirodalmából kiemelünk néhány olyan jellegzetességet, ami a keretrendszerünk létrehozását elősegíti.

- Innováció, amit gyakorlatban, illetve alkalmazásban valósítanak meg;
- Innováció, ami eltér a rutintól, a megszokottól;
- Innováció, a már létező elemek új kombinációja.

A Kodály-filozófia és módszertan jól ismert elvek mentén rendszerezett diszciplína, azonban innovációs szempontból az osztályteremben tanító tanárok és oktatók azok, akik az implementáció (=lat., átültetés a gyakorlatba) során innovációs folyamatokat generálnak. A tanárok pedagógiai jártassága, tudatosan alkalmazott szakértelme, kritikai gondolkodása biztosítja, hogy a Kodály-zenepedagógia mechanikus másolását, pusztá sokszorosítását elkerüljék, egyúttal hozzáigazítsák a XXI. századi pedagógia kívánalmaihoz.

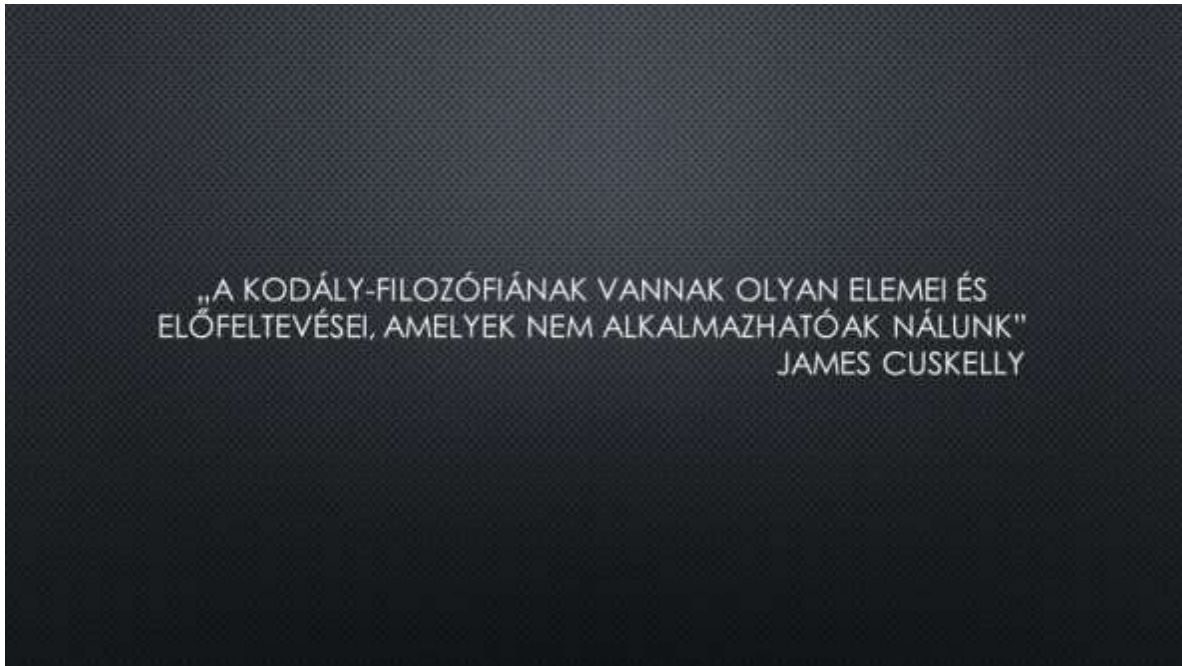
Az alábbi videót Brisbane-ben készítettük Peter Liddicoattal.

https://www.youtube.com/watch?time_continue=17&v=ST8QwRWRDW4

Figyeljük meg, hogy a Cuskelly Summer School-ban tanító Lucinda Geoghean⁵, Kate Thomson⁶ a pedagógiai szakértelmük, tapasztalatuk birtokában a pedagógiában használt kifejezéssel az ún. rejtett tudásukat aktivizálva s egyszersmind a XXI. századi képességek fejlesztését megcélözva tervezik meg az órát és köré a vonatkozó gyakorlatokat. Pedagógiai tudásukról tanúskodik, ahogyan felépítik az órát annak megfelelően, hogy az a gyerekek fejlesztési igényeihez illeszkedjen, egyszersmind a XXI. századi képességek elsajátítására irányuljon (Kate Thomson). Végző soron zenei formákat tanítsanak meg a mozgás, táncolás, tapsolás az aktív bevonáson alapuló zenehallgatás segítségével (Lucinda Geoghean).

⁵ A Skóciai Nemzeti Ifjúsági Kórus pedagógiai igazgatója, a Brit Kodály Akadémia oktatási vezetője, kurátora, a Nemzetközi Kodály Társaság egyik igazgatója.

⁶ Brisbane-ben, Ausztráliában élő tanár, az Ambrose Treacy College tanára

2. ábra

Az oktatásban megjelenő innovációkat gyakran jellemzi a régi-új kettőssége, nevezhetjük ezt akár az oktatásban keletkező innovációk paradoxonának (=görög, látszólagos lehetetlenség, ellentmondás, látszólag képtelen, a valóságban jól megalapozott állítás) is: létre jön egy innovációs platform, ahol már létező, ismert tudáselemek kombinációjából keletkezik innováció az új környezetben. Ennek folyamányaképpen gyakori jelenség, hogy a történelmi, kulturális örökség, mint legitimizáló elv jelenik meg a jelen oktatásában. Gyakrabban és konkrétan egy iskola alapítójának személyisége, egy bizonyos módszer, egy-egy nagy egyéniség alakja, munkássága, a rájuk való hivatkozás és az általuk mondottakhoz való ragaszkodás érvényesíti a jelenben, az adott körülmények között megvalósított pedagógiát (Montessori, Orff, Kodály, Rudolf Steiner, José Antonio Abreu). Az az innovációs potenciál azonban, amely végső soron elvezethet az innováció létrejöttéhez, akkor jöhet létre, amikor a régi örökséget új korszakban, eltérő földrajzi, kulturális és oktatási közegben és rendszerekben *adaptálják*. Kodály Zoltán filozófiája és zenepedagógiai módszertana a Kodály-tanítványok munkássága mind az örökség felbecsülhetetlen része. Azonban a XXI. századi Brisbane-ben egy a magyartól teljesen különböző ausztrál multikulturális társadalomban, eltérő oktatási szabályozási környezetben és rendszerben, a Cuskelly Summer School-ban egy új innovációs ökoszisztémát hoztak létre a Kodály-filozófia és zenepedagógia tanítására.

A tudás evolúciós ciklusa

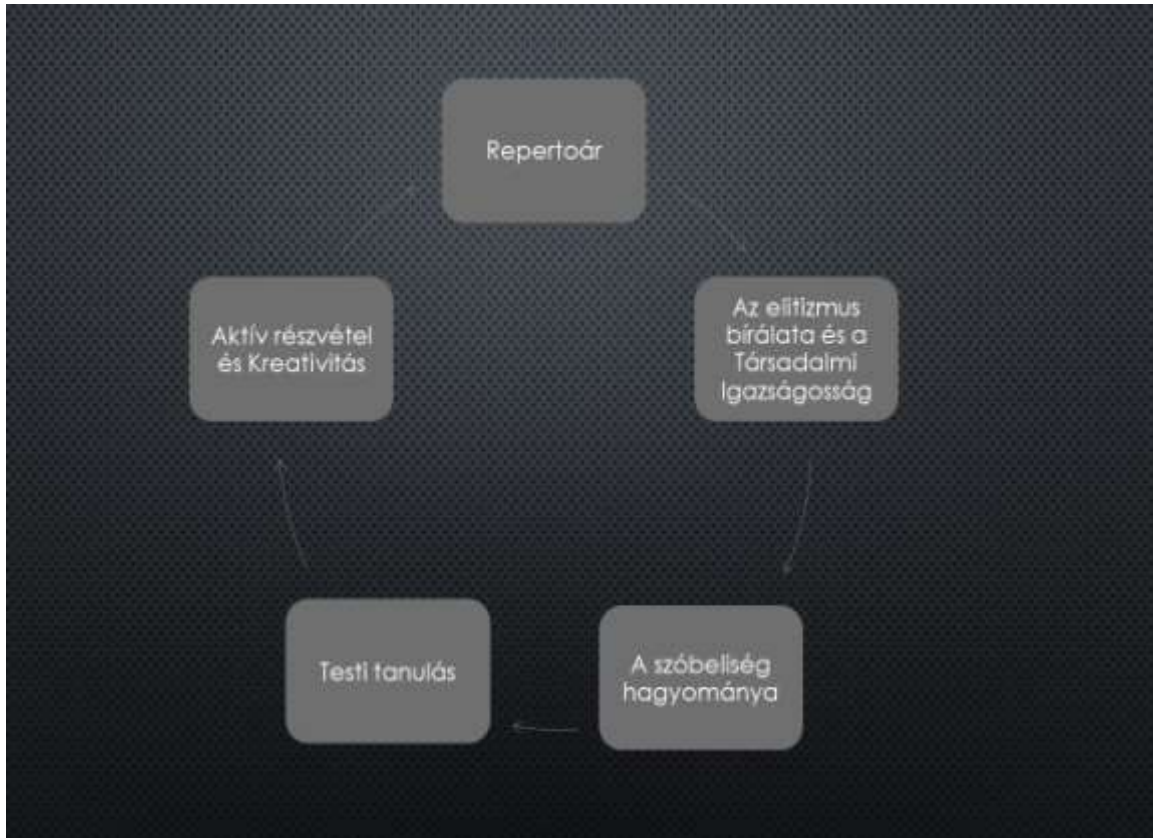
3. ábra

A tudás evolúciós ciklusának koncepciója jelentősen hozzájárul ahhoz, hogy szemléletünket kitágítsuk, és az eredeti, örökül hagyott tudás jelentőségét meg nem kérdőjelezve, az innovációs folyamatokkal leírható adaptált tudás fontosságát is kiemeljük. Peurach és Glazer⁷ kutatásai ráirányítják a figyelmet arra, ahogyan a tudásátadás történik a szervezetek között a keletkezés helye, azaz a központ (hub) és az átvevő intézmények (outlet) között. A szerzők kiemelik, hogy kezdetben a hangsúly a központban keletkezett jó gyakorlat minél hűségesebb átvételén van. Hosszabb távon azonban beindulnak egyéb folyamatok is, amelyek a helyi szinteken zajlanak: a tudást bővítik, finomítják, sőt akár újabb kodifikálási folyamatok indulhatnak el az újabb, az adaptált tudás elismeréséhez. Peurach és Glazer szerint ezek a folyamatok ciklikusak, tehát a már adaptált tudás visszakerülhet a központba, ahol az eredeti, de az adaptálttól némileg különböző tudás keletkezett, és ez újabb kodifikációs folyamatot eredményezhet itt. Közben a tudás-alapú logika gyakorlat-alapú logikává alakul, és az együttműködő tanulás váltja fel az egyoldalú tudásátvételt. A tudás evolúciós ciklusának modellje⁸ segít nekünk is azonosítani és megérteni számos olyan innovációs folyamat természetét, amely a XX. században keletkezett Kodály-filozófia XXI. századi adaptálásakor keletkezik. Az adaptálás ellentétben a másolással vagy a puszta megismétléssel gazdagítja az eredeti zenepedagógiai modellt, sőt felszínre hoz, korábban rejtve maradt elemeket. A tudás evolúciós ciklusának koncepciója az alapja a mi ökoszisztéma modellünknek is: az eredeti tudás adaptációja az eltérő közegben, térben és időben új tudás megszületéséhez vezet.

Innovációs Ökoszisztéma a Kodály Summer School-ban, Brisbane-ben

⁷ Peurach, D. J., & Glazer, J. L. (2012): Reconsidering replication: New perspectives on large-scale school improvement. *Journal of Educational Change* 13(2). pp. 155-190.

⁸ A modellt megjelenítő ábra Glazer és Peurach eredményeit tükröző adaptált illusztráció, ehhez a konkrét előadáshoz készítettem (TT).

Az ökoszisztéma elemei nem egymástól elkülönülve léteznek, hanem összekapcsolódnak, kölcsönös függésben vannak egymástól rendszert, szerves egységet alkotva. A Kodály-filozófia hagyományos elemei, a repertoár, a belső hallás, „A zene mindenkié” elve, és a mozgás újszerűen kombinálódnak a Cuskelly Summer School új közegében. Az ökoszisztéma további elemekkel is bővíthető. Az előadásomban a repertoár, az elitizmus bírálata, a szóbeliség hagyománya, a testi tanulás és az aktív hallgatás kérdését vetem föl.

Repertoár

Magyarországon, illetve Európában az adott ország népdal hagyománya, valamint a klasszikus zenei örökség képezi többnyire a Kodály-alapú zeneoktatás zenei készletét. Ugyanakkor Ausztráliában, az újvilági közegben a repertoár bonyolult kérdéseket vet fel. Az ország gazdag és változatos multikulturális zenei tradícióval rendelkezik, benne a koránt sem egységes nyelvű és kultúrájú őslakosok mély zenei hagyományaival és a betelepült lakosság zeneiségével. Vannak nyitottabb zenei kultúrájú közösségek (pl. a Torres Strait Sziget népeisége), de vannak olyan őslakos közösségek, ahol engedély szükséges ahhoz, hogy a zenéjük bármi módon felhasználásra kerüljön másutt, mint náluk, az ő rítusaikban, ünnepeiken⁹. Legtöbbször a klasszikus zenére nyugat-európai zeneként hivatkoznak itt a déli féltekén. A diskurzus elmélet által leírt kulturális elitizmus árnyéka vetül arra a jelenségre, hogy a klasszikus (értsd: európai) zene kanonizált és privilegizált helyzetben van a többi

⁹ Lásd: Dr Anthony Young, Filipe Afu és Heru Pinkasova hozzászólását, Interjú Dr James Cuskelly-vel, Parlando, 2018/5 http://www.parlando.hu/2018/2018-5/Toth_Terez.htm

zenéhez képest. A Cuskelly Summer School szélesebb zenei palettát kínál, olyan műfajokkal is, amelyek európai Kodály-iskolákba nem biztos, hogy bekerülhetnének (jazz, pop zene a klasszikus és a folklór mellett).

Az elitizmus bírálata és a társadalmi igazságosság

„A zene mindenkié” kodályi elv Queenslandben különösen nagyra tisztelt, mivel az államban egyébként is meglévő, a társadalmi identitást mélyen meghatározó értékrenddel, a társadalmi igazságosság elvével rokon. A Summer School oktatási vezérlő elve a cselekvésbe átvitt tudás eszméje, döntő jelentőség a tanuló *tényleges* felvértezése a tudással. Ahhoz, hogy oklevelet szerezzenek a képzéseken szorgalmas munka és elköteleződés szükséges. Bárkinek, aki a Summer School-ba érkezik, lehetősége nyílik arra, hogy *zenét* tanuljon akár amatőr, akár szakmabeli, fiatal vagy idősebb korosztályból való, mindenki találhat olyan kurzust, ahol a módszertani és zenei szintjének megfelelően folytathatja tanulmányait. A kórusok (női, vegyes kar, gyermekkórus, jazz kórus) közösségi alapon szerveződnek, nincs egyéni meghallgatás, és nem az egyéni tehetség megerősítése, kibontakoztatása áll a középpontban, hanem a zenélés, mint közösségi élmény és az egymásra figyelés.

A szóbeliség hagyománya

Pete Churchill Londonban a Rocal Academy of Arts jazz tanszékén tanít, a brisbane-i Summer School-on a jazz kórust és a zenekart vezeti. A XXI. századi jellegzetes globális népmozgások a különböző népek szóbeli zenei hagyományainak felhasználását lehetővé és időszertűvé teszik, Churchill tanításának a középpontjában ennek részeként a belső hallás fejlesztése, a zenei hang képzése áll. Churchill ugyan nem Kodály-tanár, de a kóruséneklés és az énekhang képzése rokon az ő tanításában a Kodály-pedagógiában is kiemelt jelentőségű belső hallással, illetve annak fejlesztésével. A több szólamban éneklő jazz kórusban nem használnak kottát, nem is megengedett sem a zeneolvasásra, sem pedig a szöveg, a dallam tanulására. Azt a zenei képességet fejleszti, amelyben a memóriának, sőt a test fizikai memóriájának is kiemelt szerepe van, azaz ahogyan megjegyezzük a dallamot, a szöveget, a zenei hang képzését szájmozgással, az izmok segítségével. A harmónia megtanulása az egymásra figyelésből ered, a test mozgásában visszaadott ritmus a testi mozgás és a megtanulandó zene ritmusának összeegyeztetéséből. A zenei hang képzése a test ritmikus mozgásával, finommozgásokkal összehangolt, elasztikus felsőtest- és kar-, lábmozgással, ringással kísért komplex folyamat. Ez a fajta interpretáció a zene érzelmi változásaihoz igazított: az öröm, a bánat, a kitörő boldogság, az indulat kifejezése megjelenik a kórus mozgásában és az énekhangban egyaránt. „Ha létrejön a hang, a jó hang, a megértés magától jön. Ez egy utazás a megértés felé, nem pedig fordítva: a mindent megértés nem előzi meg a zenei hang képzését. A hanggal kezdődik, azt követi a jelentés, a megértés”¹⁰.

A testi tanulás

Az emberi test fontos szerepet játszik a zenetanulásban: az emberi hang az éneklésben, a test

¹⁰ Tóth Teréz: Interjú Pete Churchill-lel (kézirat)

mozgása a táncban, a ritmus érzése a testben és visszaadása tapssal, dobogással. A testi tanulás során az OECD definíciója szerint állandó a visszajelzés a személy és a környezete között¹¹. A testi tanulás a tanulás egyik módja, amely különbözik az iskolai oktatásban általában magasabbra rangsorolt és jellemzőbb intellektuális fejlesztéstől. A testi tanulás fogalomkörébe sorolható a társas, az érzelmi, a testi-fizikai és az érzékszervi észleléssel kapcsolatos folyamatok során létrejött tanulás és fejlesztés. Miért olyan fontos mindez az innováció szempontjából? Az OECD összeállított jellemző XXI. századi, nemzetközi innovatív pedagógiákat tömörítő innovációs klasztereket, amelyek egyike a testi tanulás innovációs klaszter. A testi tanulás a Cuskelly Summer School mögött meglévő filozófiai, fenomenológiai háttérrel adja. Cuskelly erről így vall:

„Hogyan képesek bizonyos dolgok megtételére a gyerekek? Úgy, hogy nem gondolkodnak rajta, a szavakat nem mindig és nem szükségszerűen ugyanazon a logikus módon fűzik össze, hanem ösztönösen, intuitív módon viselkednek. Nem arról van szó, hogy ne használjuk a logikus gondolkodásunkat, vagy, hogy különböző babonákban higgyünk. Az intellektus fejlesztésével egy időben azonban olyan tevékenységekre is szüksége van a gyerekeknek, amelyekben ők már eleve jártasak, hogy lássák, érzékeljék, érezzék a világot, részt vegyenek benne ily módon is. Ha ugyanis az oktatást egyre inkább az intellektus fejlesztésére redukáljuk, és verbális-nyelvi keretek közé szorítjuk, akkor ezzel az életünk többi részét is meghatározzuk. Így végzi majd az ember a munkáját, építi a házát, közösségét és életét. Ha az oktatásunkból a művészet eltűnik, elveszítjük az emberi szellemet a maga teljességében. A művészeti oktatás eltűnésével ez a nagyszerű emberi tudás tűnik el.”¹²

Aktív részvétel, kreativitás

A XXI. századi készségeket fejlesztő rendszer következő eleme a testi tanulás mellett vagy inkább azzal szoros összefüggésben az aktív részvétel és a kreativitás. Emlékeztetni szeretnék arra, amit Lucinda Geoghegan mondott az interjújában. Magyarázataából világosan kiderül, hogyan ismerik meg a gyerekek a rondo formát az aktív testi tanulás eszközeivel: a mozgás, a közös körjáték, a ritmust lekövető koppintás és a pálcikás *játék* során a gyerekek aktívan

¹¹ „The brain, while important, is not the only source of behaviour and cognition (Stolz, 2015): situated cognition highlights the need to include the physical, the emotional and the social in the learning environment. ‘Embodiment’ connects with ‘lived experience’ as the outcome of sensory engagement with the environment – cognition is situated in the constant feedback between the person and the environment. For example, young children in play-based activities do not compute and think through everything to provide correct responses; instead, they continuously provide perceptual and emotional responses which will often be unintentional and unconscious.” Im: Teachers As designers of Learning Environments. The Importance of Innovative Pedagogies by Alejandro Paniagua and David Instance Educational Research and Innovation OECD Publishing , Paris 2018 p.118. 9.1

¹² Interjú Dr James Cuskelly-vel, Parlando, 2018/5 http://www.parlando.hu/2018/2018-5/Toth_Terez.htm

figyelnek, észrevétlenül tanulnak. Geoghegan megjegyzi, hogy ily módon a gyerekek sokkal nagyobb élvezettel, nagyobb odafigyeléssel és nem utolsósorban tartósabban tanulják meg a zenei témát, mielőtt a tudatosítás, az intellektuális tanulás sorra kerülne (az ABACA forma tudatosítása).

A fent leírt ökoszisztéma modell egy olyan keretrendszer, amellyel a Cuskelly-Kodály Summer School innovatív folyamatai rendszerezhetők. A rendszer elemei: a repertoár, a társadalmi igazságosság, a szóbeliség hagyománya, a testi tanulás és az aktív részvétel vizsgálhatók aszerint, ahogyan bennük az innovatív folyamatok keletkeznek, kialakulnak és fejlődnek, de aszerint is, ahogyan a rendszer működését biztosítják, illetve, ahogyan új tudást hoznak létre, miközben egy már létező, legitim tudáskészletet adaptálnak bennük. Ismét hangsúlyozom, ez a rendszer nem zárt, folyamatai, elemei bővíthetők, kiegészíthetők.

Végül visszatérek a korábban a pedagógiai innováció legitimációjaként felmerült problémához. Előadásomban beszéltem arról, hogy az oktatási innovációk világában különösen gyakori jelenség, hogy az innováció akkor keletkezik, amikor már létező elemek új közegbe kerülnek. Ez esetben egy lényeges eleme az innováció érvényességének az a szimbolikus perspektíva, amit az eredeti, az örökölt rendszerre történő gyakori hivatkozás teremt. A zenepedagógiában Kodály nagysága és megkérdőjelezhetetlen autoritása képezi ezt a szimbolikus horizontot. Részben ez a helyzet a brisbane-i Cuskelly-Kodály Summer School-ban is. Mindazonáltal az ott meglévő tudáskészlet elismerése nem történhet pusztán Kodályra való hivatkozással. A teljes kép elnyeréséhez a XXI. századi pedagógia Pollard-féle modelljét alkalmazhatjuk.¹³

4. ábra

¹³ Az ábra vizuálisan átszerkesztett és magyarra lefordított változata a Pollard-féle ábrának, aminek az adaptált verziója megtalálható: Innovative Pedagogies for Powerful Learning, Figure 1.3 Pedagogy as Multi-layered Concept, OECD, 2017. 10. oldal, illetve: Pollard, A. (ed) (2010), Professionalism as Pedagogy: A contemporary opportunity. A Commentary by TLRP and GTCE, London: TLRP.

A fenti ábra a XXI. századi pedagógia három igazolási módjaként is felfogható. A pedagógiai tudást legitimálja a tényalapú, intellektuális tudomány, a gyakorlatias pedagógiai szakértelem, valamint az intuitív és kreatív pedagógiai művészet. Vannak közös metszetek például az olyan gyakorlati tapasztalatokra, amelyet a tudomány is igazol, de vannak olyanok is, amit a tényalapú kutatás (még) nem igazol, ugyanakkor ettől még érvényességüket nem veszítik el. Ami a pedagógiai művészet rétegét illeti, ebben a közegben a tanár és a tanítvány közötti személyes kapcsolat során alkalmaz a tanár olyan módszereket, amelyek az adott diákra szabottak, ehhez a szerzett tudáson és a széleskörű szakértelmen túl nagyfokú kreativitás és érzékeny intuíció szükséges.

Előadásomban egy konceptuális háttérrel igyekeztem felvázolni, amely a Kodály-alapú zenepedagógia világszerte tapasztalt XXI. századi újraéledésének újfajta megközelítését nyújtja. Az innovációs ökoszisztéma modellje lehetőség arra, hogy az oktatási innovációs gondolkodás segítségével feltárjuk a Kodály-filozófia gazdagságát. Úgy gondolom, hogy a Kodály-koncepció adaptációs folyamatait vizsgálva változtatnunk kell bizonyos rögzült beidegződéseken. Az eredeti tudás ismétlése, pusztán másolása egy másik, az eredetitől teljesen eltérő időben és közegben avított és idejét múlt gondolkodást tükröz. A tudás a gyakorlatba átültetés során fejlődhet, gazdagodhat, frissülhet, tisztulhat, ami akár újra kodifikálhatja az eredeti, örökül hagyott ismereteket is, amint ezt a tudás evolúciós ciklikus modellje leírja. A brisbane-i Kodály Summer Schoolban végzett kutatásaim a tudás érvényességének újszerű, XXI. századi pedagógiájára utalnak, amelyben a tudomány, a gyakorlati tudás és a kreatív intuíció egyaránt szerepet játszik.

Tóth Teréz tanár, pedagógiai szakújságíró, oktatáskutató